

Tarihsel Halkevi Coşkusunun Güncel Anlamı

Mustafa COŞAR(*)

Halkevleri bir coşkudur. Bu toprakların her bir parçasında, horlanmış bir halkın, yaratıcı gücünü keşfe çıktığı bu coşkulu yürüşün izlerine rastlamak mümkündür. Bu topraklar, tebadan yurttışa uzanan o çetin köprü-nün hem yapıcılarını hem de yolcularını olan Halkevçilerin öyküleriyle doludur. Özcesi, bir tarihsel coşkudur Halkevleri ve ben burada, bu coşkunun güncel anlamını üzerinde duracağım.

Halkevleri için, nasıl bir toplumsal yapıda yaşadığımız, hangi ekonomik, kültürel, siyasal coğrafya içinde bulunduğumuz konusunda ortaklaşacağımız yanıtlar, doğrudan yaşam alanlarımıza ilişkin yanıtlar olacaktır. Asıl önemli olanı ise, bu yanıtların, gerçekleştirilebilir projeler olarak halkın yaşam alanlarında vücut bulması ve ete kemiğe bürünmesidir.

Halkevci topluluğun yerel ve merkezi düzeylerde yürüttüğü toplum çalışması projelerinin hedef kitlesi, toplumsal tabakalaşmanın alt basamaklarında yer alan, kendilerini bireysel ve kolektif olarak ifade edebilecekleri ve geliştirebilecekleri iktisadi, kültürel ve siyasal olanaklardan mahrum bir şekilde Türkiye'nin kır ve kentlerinde yaşayan, yoksul halk kesimleridir. Kaldı ki, Halkevi üyeleri de, maddi yaşam koşulları ve gündelik yaşam deneyimleri itibarıyla, faaliyet yürüttükleri yöredeki yoksul kitlenin zaten bir parçasıdır.

(*) Halkevleri Genel Sekreteri.

Mahalleleri ilgilendiren boyutları itibariyle son yirmi yıldır izlenen ekonomi politikalarının yarattığı sonuçları ilk elden gözlemlediğimizde şu değişiklikleri görmekteyiz :

Özelleştirme uygulamaları, elektrik, yol, su, alt yapı gibi kamusal alanları da doğrudan kar alanları haline getirmiştir. Bu nedenle, bu hizmet alanlarında yaşanacak sorunların daha fazla artacağını söylemek mümkündür. Halkı, emekçi sınıfların yaşadığı mahalleleri çok yaşamsal bir şekilde etkileyecek bu sorunların doğrudan muhatabıdır. Zira, sahiplendiği 'kamu yararına dernek' statüsü, kamusal alanı tahrip eden iktisadi ve politik gelişmelere karşı halkın duyarlılığını arttırmak yönündeki çabaları gerekli kılmaktadır.

Tüm kamu hizmetlerinin, buna bağlı olarak da yaşamsal etkinliklerin metalaşması, emekçi mahallelerini piyasa süreçlerinin temel alanlarından birisi haline getirmiştir. Bu nedenle, mahalleler sermaye ile bağı açısından sadece basit tüketimin gerçekleştiği mekanlar olmaktan çıkmış, meta zincirinin önemli bir halkası haline gelmiştir. Mahalleler, geçmişte olduğu gibi emek piyasasıyla dolaylı olarak ilişkiye girildiği mekanlar olmaktan çıkmış, emek piyasalarının tümüyle içinde bir unsur haline gelmiştir.

Esnek istihdam biçimlerinin yaygınlaşması, bir yandan emekçi mahallelerdeki kronik işsizliği devasa boyutlara getirirken, diğer yandan da mahallede yaşayan insanların büyük bir çoğunluğunun, geçici işçilik, kısmi-zamanlı çalışma veya başka yollarla üretim, değişim ve patronaj ilişkileri içerisine girmesi sonucunu doğurmuştur. Tüm kayıt dışı sektör, mafya, mahalli çete ilişkileri, lümpenleşme, geçici veya part-time işçiler ve ev kadınları, şu yada bu biçimde mevcut ekonomik çarkın, en az düzenli işçilik gibi vazgeçilmez unsurları haline gelmiştir. Bu durumun artan ölçülerde de devam edeceği söylenebilir.

Tarım-sanayi makasının, tarım aleyhine sürekli açılması ve kırlardaki yoksulluğun büyük boyutlara ulaşması, kırdan kente göçü, büyük boyutlara taşımıştır. Kentsel toprak rantının eriştiği boyutlar ve bu alanda mafiso yöntemlerle süren rant kavgası, 1950'lerden beri kentleri sarmış olan gecekondu bölgelerinin çehresini hızla değiştirmiş; bu değişim, 1980'lerin ortalarından itibaren kentlere akın eden kırsal nüfus için tampon görevi görecektir. Gecekondu mekan ve kültürününün de alt-üst olması sonucunu doğurmuştur. 1980 sonrasının göç kalıpları ve göçer profili ile geleneksel göç kalıpları ve

göçer profili arasında ve her iki grubun kentle girdiği ilişkilerde önemli farklılıklar vardır.

Toplumdaki gelir dağılımı farklılaşması onarılmaz uçurumlara ulaşmıştır. Yoksulluk sınırının altında yaşayan büyük bir nüfus oluşmuş, ekonomik üretimin ve kentin nimetlerinden yararlanma, ulaşım, iletişim olanaklarını kullanabilme ve kent yaşamına çok yönlü katılabilme olanaklarından yoksun, tam bir itilmişlik durumunda yer alan ve kent yoksulları diye adlandırabileceğimiz bir toplumsal katman ortaya çıkmıştır. Kent yoksulları sadece işsizlerin oluşturduğu bir katman değil, aynı zamanda üretim süreçlerinde sürekli ya da geçici yer bulabilenleri de kapsamaktadır.

Uygulanan ekonomik-sosyal politikalar sonucunda oluşan bu yığınsal yoksul kitle ise, bu politika ve uygulamalara karşı insanca yaşamı merkezine alan, dayanışmacı-demokratik bir toplumsal kültürü oluşturamamıştır. Yoksullaşma, yoksullar arasında kendi virüsünü yaratarak, çıkarıcılışmayı beraberinde getirmiştir. Yoksullar, yaşadıkları sorunların çözümünden çok, kör bir şiddet kültürü içine itilmiştir. Şiddet kültürü, toplumun tüm bireyleri arasında tanımsız ve sürekli bir kin duygusunu canlı tutmaktadır. Şiddetin yarattığı ortam, devletin ya da bireylerin uyguladığı işkence, öldürme ve tüm hak gasplarını meşrulaştırmaktadır. Bugüne ve geleceğe dair ortak yaşam tasavvuru yerine, sosyal dokumuz, din, mezhep, etnik yapı, cinsiyet gibi tutucu ve 'ötekini' saldırgan güdülerle bastırmayı hedefleyen kimlik politikalarıyla önemli bir yarılma ve parçalanma sürecine sokulmuştur.

Yoksulluk sorunu halkevlerinin doğrudan gündemini oluşturmaktadır. Bizler, emekçi mahallelerde yoksulluğun yarattığı sonuçlara karşı dayanışma ilişkilerinin yaratılmasının koşullarını oluşturmak için çaba gösteriyoruz. Önümüzdeki dönemde yoksullaşmanın erişeceği boyutlar düşünüldüğünde, ortak mutfakların kurulmasından, temel ihtiyaçlara dönük kooperatifleşmeye kadar bir çok girişim, bizim uğraş alanlarımız olacaktır. Halkevleri, yoksulların içine itildiği bireyci, kadercı, çıkarıcı, lümpen kültürel yozlaşmaya karşı da, on yılı aşkın bir süredir özgürleştirici ve paylaşırcı bir kültürel bilinci yaratmanın mütevazı adımlarını atmaktadır. Bilindiği gibi, Köy Enstitüleri ve Halkevleri gibi kurumlar, "balık sunan değil, balık tutma" yetisi kazandıran kurumlardır. Bizler, belirli bir toplumsal sorunu, o sorunu yaşayanların doğrudan katılımıyla ele almaya titizlikle özen gösteririz. Bu tutumumuz, yeni öğ-

renilen 'katılımcılık' ilkesinin değil, halkevlerinin tarihinden gelen varlık gereğidir. Halkevleri felsefesinin gerisinde, bir toplumsal sorunu, o sorunu yaşayanlar çözer anlayışı yatar.

Bir yaşam alanı olarak, mahallenin gerçek sahipleri, kadınlardır; halkevleri çalışmasında kadınların belirleyici bir güç olarak yer almasını sağlamaya çalışmaktayız. Kadınlar, doğrudan etkin bir rol üstlenmediği sürece, kitlesel ve dinamik bir çalışmanın sağlanması mümkün görülmemektedir. Bu konuda, yeterli olmasa da sevindirici gelişmeler yaşamaktayız; Ankara'daki onüç şubemizden, Mamak, Saimekadın, Dikmen, Sincan, Şirintepe, Batıkent ve Keçiören gibi yedi şubemizin başkanlıklarına son beş yıl içinde kadınlar gelmiştir. Özellikle, gecekondu bölgelerinde ve kasabalarda bulunan şubelerimizde, mekansal görünümünden çalışma alanlarına kadar, kadınların etkinliğinin artması, çalışmaların etkinliğinin de o oranda artmasını sağlayacaktır. Gecekondu ve kasabaların şube yönetimlerinde, çalışma programlarının oluşturulmasında kadınların ağırlığının önünü açmak, halkevleri için öncelikli

görevdir. Kadınların iradelerinin belirleyici olduğu şubeler halkevcilerimize daha da güçlendirmektedir.

Metropol kentlerdeki emekçi mahallelerini kendisine çalışma alanı olarak seçen biz halkevciler, bu mekanlarda, gerici ilişkilerin yarattığı baskıcı ve yobaz ortama karşı bir muhalefet kulvarı oluşturmaya çabalıyoruz. Bu kulvarın oluşturulması ise;

1- Uygulanan ekonomik, siyasi, ideolojik politikaların gündelik yaşam ve özel-kamusal alanda yarattığı değişimleri kavrayarak, halkevcilerimizin çalışmaları günlük- yaşamsal sorunlara yaymayı;

2- Mahallelerdeki tüm ilişkilerin ve sorunların çözümüne yönelik olarak doğrudan demokrasiyi yaşama geçiren örgütlenmeleri başarmayı;

3- Sadece 'hayır' diyen bir muhalif söz olmaktan çıkarak, alternatif geliştirmeyi ve uygulamayı, gerekli kılmaktadır.

Bu anlayışlar doğrultusunda yürüttüğümüz bazı toplum projeleri, özet şunlardır:

Yeni Yaşam Evleri:

Halkın kendi gündelik yaşam alanlarında yaşadıkları sorunları tanımlayacakları, öncelik sırasına koyacakları ve kolektif çözüm yolları üreterek, bunu yaşama geçirecekleri toplumsal mekansal örgütlenmenin adıdır. Yeni Yaşam Evleri Projesinin inşasında öncelikli hedef nüfus, kadınlardır. Çünkü yerleşim mekanları, geçirdikleri zaman ve üstlendikleri iş miktarı dolayısıyla ağırlıklı olarak kadınların mekanlarıdır.

Yeni Yaşam Evi, halkevciler topluluğunun yürüttüğü her türlü tekel çalışmasının ürünlerini bünyesinde toplayacak şemsiye bir projedir. İzmit depremi sonrasında, depremzede halkevcilerin inisiyatifleriyle ile kesintisiz bir biçimde süren çalışmalarımız İzmit Bekirpaşa İlçesinde inşası tamamlanma aşamasına gelen ve dokuz adet tek katlı ahşap yapı ve bir adet çok amaçlı bina- dan oluşan Bekir Paşa Yeni Yaşam Evi kompleksiyle ete kemiğe bürünmektedir. Burada, sağlık, eğitim, beceri edindirme ve kültür-sanat etkinliklerine yönelik kalıcı bir faaliyet sürdürülecektir. Yeni Yaşam Evlerini, Ankara'da

Dikmen ve Mamak semtlerinde de 2001 Eylül ayı sonuna kadar inşa etmeyi amaçlıyoruz.

Okuma –Yazma Faaliyetleri:

Bu faaliyetin amacı; okuma- yazma bilmeyen kadınların, okuma- yazmayı öğrenerek toplumsal konumlarını, bakış açılarını, yaşam felsefelerini değiştirmelerine yardımcı olmak; mutfak-aile-mahalle kısıcında sıkışan yaşam tahayüllerinin dışında da bir yaşamın varolduğu bilincini beraber oluşturmaktır. Okuma-yazma bilmekle yetinmeyip, okur-yazar olmayı amaçlayan; okuma-yazma öğrenme sürecini mekanik bir etkinlik alanı olarak görmeyip, diyaloga ve sorgulamaya dayalı bir süreç olarak ele alan bir pedojik yaklaşımı geliştirmeye çalışıyoruz. Bu anlayışlarla, Eylül 1999'da Dikmen Halkevi Şubemizi pilot bölge seçerek 30 kadınla başlayan okuma- yazma öğrenme sürecinde küçümsenmeyecek mesafeler aldığımızı söyleyebilirim. "Ezilenlerin Pedagojisi" diye de bilinen bu yaklaşımın geliştirilmesinde, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Halk Eğitimi Bölümünden ve kadın tiyatrosu topluluğundan büyük destek gördüğümüzü de belirtmeliyim.

Okuma- yazma öğrenmeyi ders ortamından kurtararak; oyunlar, fotoğraflarla çalışma, gazete okuma, cümleleri tamamlama gibi faaliyetlerle diyalog-tartışma ortamı şeklinde sürdürüyoruz. Geçen iki yıllık süre sonunda edinilen deneyimlerin ışığında kendi okuma- yazma programımızı oluşturduk. Ankara'da Dikmen Halkevi, İlker Halkevi, Mamak Halkevinde okuma-yazma bilmeyen yetişkin kadınlara, İstanbul'da Beykoz Halkevinde ise çırak çocuklara yönelik olarak bu programı uyguluyoruz. Bu programı, Eylül 2001 tarihinde Samsun Vezirköprü şubemizde de yaşama geçireceğiz.

Destek Kursları:

Halkevi şubelerimizde yaygın olarak okul çağındaki çocukların derslerine yardımcı olan destek kursları sürdürülmektedir. Bizim yapmaya çalıştığımız, sadece her geçen yıl kalitesizleşen ilköğretim koşullarının mağduru olan çocuklarımıza küçük bir destek sunmaktır; nitelik aşınmasının ve yazılı kültürden kopuşun kahredici sonuçlarını, mahallelerde boy veren yeni nesillerin suretlerinde her gün görüyoruz; parasız ve kaliteli eğitimi, 'ekonomiye bir yük' gibi sunanların, bir neslin ve bir ülkenin kaderiyle nasıl oynadıkları, emekçi semtlerinde volta atan yeni neslin suretinde yazılıdır.

Yayın Faaliyeti:

Halkevleri Yayınları;

1- Roman, çocuk romanı, şiir, öykü, araştırma- inceleme dallarında yeni dönemde yayınladığımız onaltı adet kitap ile,

2- Halkevcilerde çalışmalarda kullandığımız ya da bu çalışmaların sonucunda ortaya çıkmış kitap, bülten ve broşürleri, içermektedir.

Halkevleri Arşiv-Dökümantasyon ve Kütüphane Çalışması:

Bu arşiv birimini oluştururken 69 yıllık Halkevleri sürecinin yarattığı aydınlığın yok olmamasını hedefledik. Her şeye rağmen ve her koşulda halkevcilik yapan dostlarımızın emeklerine verdiğimiz değeri ve saygıyı kalıcılaştırmayı düşündük. Halkevleri adına ne yapılmışsa; el ilanından rozete, afişten davetiyeye, yayından takvime, her şeyi toparlamaya çalıştık.

Yaptığımız çalışmaların sonucunda;

1- 1930-1950 arası Cumhuriyet, Ulus, Hakimiyet-i Milliye gazeteleri taranarak Halkevlerine dair yazılar kaydedildi ve bilgisayar ortamına aktarıldı.

2- Konjoktürel olarak önemli dönemlere ait Vatan, Zafer, Demokrat, Aydınlık ve Politika gazeteleri taranarak bilgisayar ortamına aktarıldı.

3- Halkevleri tarafından yayınlanan kitapların ve dergilerin bir kısmına ulaşıldı ve orijinaleri ya da fotokopileri arşive alındı.

4- Halkevleri etkinliklerini belgeleyen fotoğraflar ve dıalar toplanarak arşive geçirildi.

5- Doğrudan Halkevi yayını olmamakla birlikte Halkevi, halk eğitim, halkbilimi konularındaki kaynaklar arşivlendi.

6- Genel olarak Halkevi-Cumhuriyet-Aydınlanma eksenindeki ürünler toplanmaya çalışıldı.

7- Belgesel çalışması dolayısıyla yapılan görüşme çekimlerinin deşifre edilmiş metinleri arşive geçirildi.

8- Şimdilik az olmakla birlikte şubelerimizin ulaştırdıkları belge, bilgi ve dokümanlar derlendi.

*Geleneksel Anadolu Müziğini Araştırma ve Seslendirme Topluluğu
(GAMAS)*

GAMAS Topluluğu, Anadolu kültür tarihi içinde yer alan bütün eski ve yeni uygarlıklara ait müzik kültürünü aydınlatmak ve bu kültüre ait örnekleri seslendirmek üzere Halkevleri Genel Merkezi bünyesinde kurulmuş araştırmacı ve seslendirmeci bir birimdir.

Video Belgeleme Merkezi:

Video Belgeleme Merkezimiz; günümüz medyasında hiç temsil edilme-
yen kesimlerin sesini duyurmak, tekelleşmiş medya etkisinin kırılmasına kat-
kıda bulunmak, toplumun çözümlerine yönelik tartışma zeminleri oluştur-
mak, uluslararası düzeyde aynı sorunları yaşayan kesimlerin birbirleri hak-
kında bilgilenmelerini sağlamak ve dayanışma kanallarını yaratmak amacı ile
kurulmuştur.

Video Belgeleme Merkezi kuruluşu aşamasında özellikle Güney Kore Vi-
deo Grubu LNP (Labor News Production) ve ABD Video Grubu LVP' den
(Labor Video Project) önemli düzeyde destek alarak uluslararası ve ulusal
video kasetlerinden hızlı bir şekilde arşiv oluşturmaktadır. Merkezimiz, "Ma-
den İşçileri Belgeseli", "Deprem Belgeseli" ve Özelleştirmeye Karşı Dünya
İşçilerinin Mücadelesinden Kestiler: Yanlış Değiliz" başlıklı ürünler ortaya
koymuş ve bu ürünlerin kitle örgütlerinden gelen isteklerle yaygın gösterim-
leri yapılmıştır.

Video Belgeleme Merkezimiz video ve projektörden (sinevizyon) oluşan
teknik altyapısı ile şubelerimizle ortak gösterim etkinlikleri yapmaktadır.

Halkevlerinin kuruluşundan bugüne uzanan öyküsünü, Türkiye Cumhuri-
yetinin dönemsel gelişmeleriyle ortaya koyan beş bölümlük "Halkevleri Bel-
geseli"nin çekimleri de tamamlanmıştır.

Merkezi düzeyde sürdürülen bu çalışmaları, o tarihsel coşkuyu yetmiş aş-
kın halkevi şubesinde yazıya, halaya, türküye döken binlerce halkevcinin
karşılıksız çabaları bütünlemektedir.